

**Н. В. Бондаренко
С. В. Косянчук**

**АКСІОЛОГІЧНИЙ КОНЦЕПТ
НАЦІОНАЛЬНО-
ПАТРІОТИЧНОГО
ВИХОВАННЯ**

Київ
Фенікс
2023

УДК 373.5:371.217+ 37.035.6:811.161.2

ББК 74.580.051

Б81

Бондаренко Н. В., Косянчук С. В.

Б81 Аксіологічний концепт національно-патріотичного виховання.
Київ: Фенікс, 2023. 52 с.

ISBN 978-966-136-923-7

УДК 373.5:371.217+ 37.035.6:811.161.2

ББК 74.580.051

Концепт присвячено проблемі аксіологізації освіти як умови глибинної трансформації вітчизняної і глобальної архітектури безпеки, заснованої на національних і планетарних цінностях, у контексті екзистенційних викликів українству.

Концептуалізація аксіологічного виховання, наукове обґрунтування методологічних засад, категорійного апарату, мети, завдань, принципів, логістика моделювання національно-патріотичного виховання учнівства, критерії очікуваного результату і шляхи реалізації нададуть педагогам дидактичні інструменти для ефективного формування ціннісної особистості випускника – людини і професіонала з високим почуттям гідності й честі, свідомого громадянина і патріота України, готового її боронити, розбудовувати, утверджувати гуманізм, державність і європерспективу.

Концепт адресовано широким колам освітян і громадськості: учителям, методистам, авторам програм і підручників, науковцям, викладачам, студентам закладів професійної й вищої освіти, управлінцям, політикам, державним службовцям, зацікавленим у ефективному вирішенні завдань розбудови Української Європейської освіти.

ISBN 978-966-136-923-7

© Бондаренко Н. В., 2023.

© Косянчук С. В., 2023.

© Фенікс, 2023.

З М І С Т

Вступ	4
Актуальність проблеми національно-патріотичного виховання	11
Мета й завдання національно-патріотичного виховання ...	20
Категорійний апарат Концепту	22
Принципи національно-патріотичного виховання	32
Моделювання національно-патріотичного виховання на аксіологічних засадах	40
Очікуваний результат	43
Шляхи реалізації Концепту	45
<i>Перелік використаних джерел</i>	<i>47</i>

ВСТУП

Сучасні глобалізаційні виклики викристалізували головне завдання, що стоїть перед людством, – створення стабільного й безпечного світу. Нехтуючи міжнародне право, росія у XXI столітті поставила під сумнів саме існування сучасної архітектури глобальної безпеки. Вона продемонструвала всьому світові свою хижу сутність і маніакальне прагнення знищити Українську державу й український народ.

Попри те що російсько-українська війна, за твердженням аналітиків «*Sunday Times*», зміцнила українську національну ідентичність, саме вона, як основна мішень путіна, у тандемі з громадянською ідентичністю дає відповідь на екзистенційне запитання українства. Адже розв’язана росією війна – це агресивний намір обнулити Українську державу й український народ; частина політики, спрямованої на знищення усього, що пов’язано з поняттями *Україна, українське*.

У часи найтяжчих випробувань водночас із українською державністю продовжує зміцнюватися громадянське суспільство. Війна об’єднала українців у монолітну сім’ю, для якої любов до України і готовність захищати її єство, свободу, незалежність і територіальну цілісність стали найвищою цінністю. Увесь світ шокував відеозапис, на якому нелюдь розстрілює беззбройного Українського Героя за його жертвовну любов до України, честь бути українцем і національне гасло «Слава Україні!». Світова спільнота була вражена звірством росіян і захоплена мужністю нашого воїна. Та автоматна черга пройшла крізь серце кожного українця і винесла війну із суто емпіричного на символічний метарівень [54].

Під час історичного візиту до України 20 лютого 2023 Президент Сполучених Штатів Америки Джоозеф Байден сказав, що тієї темної ночі 24 лютого 2022 року дехто «готувався до падіння Києва. Можливо, навіть і до кінця України». «Рік потому Київ стоїть – і стоїть гордо. Україна стоїть. Демократія стоїть. Американці і світ стоять з вами». «Ви нагадуєте, що у свободи немає ціни! Вона – безцінна!». «Українці проявили себе так, як дуже мало

народів проявляли себе будь-коли у своєму захисті. І вони допомогли нам досягнути значення демократії», – наголосив лідер найдемократичнішої в світі країни [41].

Ще 2020 року близько 40% українців не переймалися своєю ідентичністю, про що свідчить опитування Інституту соціології НАН України. Більшість – 61,7% – ідентифікували себе насамперед як громадяни України, для 27,4% визначальним був топонімічний критерій – село, місто, область. Мізерні 3,4% все ще сумували за громадянством СРСР [25].

Екзистенційна українська ситуація є питанням вибору між життям і смертю, – наголошує Олег Покальчук. Вона змушує людину відповісти на вічне запитання: Заради чого я живу? Заради чого вмираю? Які в мене цінності? Бо цінності – це тільки те, за що ти готовий заплатити життям [28].

Нація народжується або у Великій подорожі, або у Великій війні, – переконаний Валерій Пекар. «Війна, яка є Національно-визвольною, стала ключовим етапом у формуванні української нації, – розвиває його думку Андрій Длігач. – Саме зараз розкрилися всі ці *рис* українців, які ми бачили у 2004, в снігопад 2013, у Революцію Гідності у 2014–2015: *спроможність до самоорганізації, прагнення волі, сміливість, готовність до змін*» [29].

Російська повномасштабна агресія і героїчний спротив українського народу докорінно змінили Україну і світ. Серед наведених в аналітичному огляді Британської «*Sunday Times*» двадцяти неспростовних аргументів глобальної трансформації названо:

- важливість такого харизматичного лідера як Президент України і Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України Володимир Зеленський, що став загальноновизнаним світовим лідером і зумів об'єднати увесь світ навколо потужної підтримки України;

- зрослий інтерес у світі до української мови – найбільшого тренду 2022 року на Duolingo, – яку почали вивчати 1,3 млн людей;

- зміцнення української національної ідентичності, а також докорінну зміну ставлення до країни-терористки, культури і мови агресора й кінець епохи нерозрізнення України та росії [44].

Історичний шлях народів підтверджує ту незаперечну істину, що прийдешне завжди перемагає. З огляду на те що «український духовний організм є занадто яскравий, потужний і всеприйвний» [38, с. 174], **Україна**, яка героїчно бореться зі вселенським злом, **стає житницею нових сенсів**, святим місцем, де народжуються смисли, доленосні для Нового світу [29].

Систему гарантування безпеки держави й основу її національної стратегії формують **національні цінності, національні інтереси й національні цілі** [24; 26].

Прийдешне держави, як і сьогодення, ґрунтується на цінностях, що утворюють її правову, філософську й етичну основу. Втрата цінностей може обнулити націю як самостійний суб'єкт міжнародних відносин.

Лише національні цінності устabilьнюють і фундаменталізують гармонізацію інтересів людини, громадянського суспільства й держави. Тому стратегія національної безпеки України як держави має ґрунтуватися на консолідації українців довкола спільних інтересів і цінностей, які водночас є і загальноєвропейськими, і вселюдськими, універсальними.

Визначення й ієрархізація **національних цінностей** передують формуванню національних інтересів держави. Саме система національних цінностей концептуалізує правові, філософські, етичні засади буття й висхідної еволюції держави, закладає аксіологічний фундамент її національної безпеки. Втрата цінностей небезпечна зникненням нації як самостійного суб'єкта міжнародних відносин [26].

Фундаментальні цінності, визначені Конституцією, законами України, – **незалежність, територіальна цілісність і суверенітет, гідність, демократія, людина, її права і свободи, верховенство права, забезпечення добробуту, мир і безпека**.

За даними експертного опитування, ядро домінуючих цінностей українського народу становлять: **патріотизм; права і свободи людини; соціальна справедливість; матеріальні й духовні надбання українського народу; національна безпека; природні ресурси; конституційний лад**.

На переконання Володимира Горбуліна й Анатолія Качинського, прийдеши держави і нації слід розглядати крізь її **ціннісне ядро**, що консолідує суспільство. Воно *включає національну безпеку, духовні надбання, добробут, систему міжнародних зв'язків, патріотизм, соціальну справедливість* [26; 43]. Цей перелік доцільно доповнити такими одвічно притаманними українцям цінностями як *волелюбність, миролюбність, совісність, справедливість, правдолюбство, працелюбність, сім'я (родинні цінності), доброзичливість, ввічливість, вдячність, гостинність* тощо.

Попри зміщення кордонів, зміну президентів, урядів, конституцій, громадянські війни, політичну турбулентність цінності, як незнищенні стрижні національної культури й ідентичності, залишаються надійними тримальними конструкціями кожної країни. Не завжди послідовний і зрозумілий її розвиток неодмінно обертається довкола ключової цінності, якою для України є **свобода**.

Українці мають прийняти європейські цінності й водночас утвердити власну українськість.

В умовах сучасних викликів незалежності й самому існуванню України актуалізується ідея єдності «всеукраїнства», його тісного єднання попри відмінності й підпорядкування спільній і єдиній меті – національному розвитку. Її було сформульовано Михайлом Грушевським іще на початку ХХ століття [27].

Освіта дає унікальну можливість для аксіологізації суспільства як цілісної спільноти. Адже школа – єдина інституція, крізь яку проходить кожен українець.

Освіта зобов'язана бути ціннісною.

Цінності пронизують сю систему освіти і, працюючи з учнями, виховуючи і навчаючи їх, педагоги передають цінності.

У кожному випускникові має гармонійно поєднатися високomorальна ціннісна особистість, високопрофесійний фахівець і свідомий громадянин України.

Держава повинна пріоритетизувати виховання і смисли, які наповнюють освітній процес.

З огляду на це своєчасним і відповідальним стало прийняття Верховною Радою Закону України «Про основні засади держав-

ної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» [47].

У Статті 8 Закону як першорядний складник державної політики виокремлене національно-патріотичне виховання.

Попри те що впродовж попередніх десятиліть було запропоновано декілька концепцій національно-патріотичного виховання, вони не були реалізовані з огляду на упротилежнення векторів державної, а отже, й освітньої політики, різнобачення напрямів розвитку гуманітарної сфери.

Національно-патріотичне виховання – складне комплексне завдання, яке може бути успішно вирішене лише на основі цілісної теорії. Модель, що містить усистемнене бачення шляхів перетворення поточного стану (становища) об'єкта (суб'єкта) до бажаного (прогнозованого), називають концепцією.

Концепція (від лат. *conceptio* – осягати, сприймати) – система поглядів на певні явища або процеси; спосіб їх розуміння, тлумачення; основна ідея теорії; єдиний визначальний задум; ідея або план нового оригінального розуміння.

Концепт визначаємо як новосуть, задум, інноваційну ідею, проект, що містить творчий сенс; усистемнення провідних ідей, наукових (загальнотеоретичних, дидактичних, методичних) узагальнень реалізації освітньої мети й досягнення очікуваних результатів щодо засвоєння й актуалізації національно-патріотичних цінностей здобувачів освіти.

Пропонований Концепт ґрунтується на основних положеннях Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» [30; 31; 45; 47].

В основу Концепту покладено напрацювання науковців і практиків щодо сучасних тенденцій і прийдешнього розвитку української освіти, її інтегрування в європейську систему освіти [1–20; 21; 22; 32; 34; 36; 37; 39; 48–50; 51; 52; 55; 56].

Основне *призначення* концепту – визначити й усистемнити провідні орієнтири для розв'язання актуальних проблем як

стрижневу інтеграційну ланку формування особистості громадянина-патріота України, що обстоює й захищає національні й планетарні цінності; виявити й обґрунтувати умови, які сприятимуть практичній реалізації теоретичних висновків і рекомендацій.

Концепт скеровує на реалізацію ціннісних пріоритетів людини, суспільства й держави через формування ціннісної моделі особистості національно самоідентифікованого випускника з патріотичною громадянською позицією, позитивним світосприйманням і ставленням до світу, здатного системно й критично мислити, спроможного професійно визначитися і творчо самореалізуватися в глобалізованому світі.

Структурні компоненти Концепту подано на рис. 1.

Рис. 1. Структурні компоненти аксіологічного концепту національно-патріотичного виховання

Аксіологічний концепт національно-патріотичного виховання адресовано широким колам освітян і громадськості: педагогам, методистам, науковцям, викладачам, студентам закладів професійної й вищої освіти, науковцям, державним службовцям, управлінцям, політикам, зацікавленим у ефективному вирішенні завдань розбудови Української Європейської освіти.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Актуальність проблеми національно-патріотичного виховання і освіти геніально сформулював Шарль Луї де Монтеск'є: «спочатку треба бути поганим громадянином, щоб потім стати гарним рабом». А рабів, як відомо, «до раю не пускають».

Починаючи з 1991 року між Україною і Росією відбувся цивілізаційний розрив, унаслідок якого вони почали стрімко віддалятися одна від одної у формуванні своїх уже власних ціннісних і зовнішньополітичних пріоритетів.

Однак українське суспільство не стало ментально й ідеологічно однорідним, що врешті призвело до нинішньої кривавої війни з численними людськими жертвами. Ліна Костенко ще 1999 року діагностувала: «У нас надто багато поганих громадян» [35, с. 14]. Нині ми є свідками пророчості слів Великої Провидиці й руйнівних наслідків переважання їх критичної маси у вигляді російського повномасштабного вторгнення.

Проблема цінностей загострюється в часи радикальних суспільних змін, коли відбувається переоцінка цінностей, зміна ціннісних систем. Подолання кризи вбачається в переоцінці застарілих норм і побудові нової системи національних цінностей. Адже тільки вони можуть згармонізувати інтереси людини, суспільства й держави, створити міцний безпековий фундамент країни, забезпечити її поступальний розвиток.

У цьому разі зростає потяг до вічних цінностей, болісно сприймається девальвація таких аксіологічних чеснот як *совісність, справедливість, порядність, відповідальність, обов'язок* тощо. А це наводить до переосмислення людини як творця або руйнівника світу цінностей. Адже цінності становлять смислотворювальну основу людського буття, життєдіяльності, визна-

чають світоставлення особистості, зумовлюють їх позитивістську або песимістичну налаштованість.

Цінності – це історично складені модули, способи зв'язку свідомості й буття людини й світу загалом [19, с. 28].

За У. Уйтхедом і Д. Шеном, будь-яка діяльність є ціннісно орієнтованою й ціннісно обґрунтованою. Нагромаджуючи життєвий досвід, людина на основі ціннісного вибору конструює особистісну концепцію «теорії в дії», що реалізується в діяльності.

Цінності реалізують консолідуючу функцію щодо створення певного життєвого світопростору як поля взаємодії різних особистостей. На відміну від знань, які відповідають на запитання «Як діяти?», цінності дають відповідь на те, «Для чого?», «З якою метою?» й увідповіднюються меті діяльності. З огляду на те що знання є засобом реалізації цінностей, Іммануїл Кант вищив практичний розум, який оперує цінностями, над «чистим» розумом суто пізнавальної діяльності.

Вихована на цінностях Людина створює, зберігає, збагачує і активує світ вселюдських цінностей, поповнює матеріальну і духовну скарбницю людства. Особа, отруєна антицінностями, посягає на чуже майно, території, історію і культуру, шантажує, піддає тортурам і позбавляє життя людей, руйнує міста, знищує довкілля, спричинює загрози планетарного масштабу, що становить смертельну небезпеку для людства загалом.

Тому не випадково сучасні любомудри одностайні в тому, що з-поміж філософських напрямів ХХ–ХХІ століть проблема цінностей – найактуальніша.

Історичний розвиток будь-якої країни супроводжується зміною кількох ціннісних систем. Так, на зміну сурогатно-колективним патерналістським «цінностям» совка в Україні формується система цінностей, спрямована на повернення українців до свого європейського дому, до своєї вкраденої ментальності, ідентичності, назви, привласнених чужинцями історії, культури, науки, геніальних відкриттів, визначних діячів, на духовне й моральне відродження суспільства, усвідомлення цінності власної держави, свободи, гідності, ролі й сутності цінностей громадянсько-

го суспільства, окремішності української нації, її суверенного права самій визначати свій шлях у прийдешнє й обирати попутників.

Російська агресія стала поворотним пунктом у самоусвідомленні українців як європейців, остаточному подоланні євроскептицизму й цивілізаційному виборі на користь реформ задля повноцінного членства України у ЄС і НАТО як основної безпекової гарантії повоєнної держави.

У контексті надання воюючій Україні статусу кандидата в Європейський Союз з огляду на її глобальне лідерство актуалізується проблема пришвидшення знакових реформ, увідповіднення нашої держави євростандартам в освітній, політичній, правовій, економічній, безпековій, екологічній, культурній та інших площинах.

Експерти зазначають, що успіх глибинних інтеграційних процесів визначається насамперед світоглядною спорідненістю. Основною вони вважають інтеграцію розуму, категорій мислення, оцінок себе, світу і себе в цьому світі [40].

У складному процесі творення Об'єднаної Європи ключовими є зміна філософії життя, питання інтеграції розуму, категорій мислення і світосприймання, оцінки себе, світу, свого місця і ролі в ньому на основі спільних цінностей, європейськості способу мислення, схожості світоглядних орієнтирів.

Цей процес передбачає позбавлення від ціннісних, ідеологічних, мовних, політичних, економічних, культурних, духовних та інших деформацій, яких зазнали країни Балтії і Східної Європи внаслідок тривалого, а то й сотлітнього примусового перебування в контрольованій комуністичною диктатурою сфері й недружній культурі (якщо можна назвати це культурою).

Історія України впродовж останнього тридцятиліття підтверджує історичну закономірність: матеріальні блага, яких так прагнуть люди, є похідними від того, як вони мислять і як сприймають світ. Усі перелічені проблеми України впродовж років незалежності, на переконання експертів, паразитують на нашому далеко не європейському мисленні, перешкоджаючи рухові вперед. Це стосується як так званої еліти, так і народу загалом.

Усвідомлення себе окремою самодостатньою етнічною збірною не випадково посідає чільне місце серед кількох складників інтелектуальної євроінтеграції, адже Європейський Союз – об'єднання не народностей чи етнографічних груп, а націй, сильних національних організацій, спільнот, які мають високорозвинені ідентичність і почуття власної гідності.

Імовірний претендент на членство в ЄС має відчути себе нацією, народом, визначальними критеріями якого є мова, історія, культура, самоцінність, самодостатність, самоповага.

Ліна Костенко вбачає проблему не так в самоідентифікації нації, як у *«кризі самоідентифікації національно дезорієнтованої частини суспільства»*, і висловлює «самоочевидну річ»: **«якби українці не були нацією, то вони давно б уже перестали бути українцями»** [курсив наш – Н. Б., С. К.] [35, с. 7].

Григорій Ващенко підсумовує визначення нації як «цілість поколінь минулих, сучасних і майбутніх. Таку цілість підтримують передусім традиції».

Завдяки їм зберігається й розвивається національна мова, без якої неможливе існування нації, зберігаються релігія, звичаї, здобутки мистецької творчості, світогляд, народні ідеали, – все те, що створює обличчя народу, що відрізняє його від інших народів» [23, с. 101; 3].

Цю думку, актуальну в аспекті євроінтеграційних прагнень уже сучасної України, розвиває великий український педагог Костянтин Ушинський, чие 200-ліття цього року відзначають його співвітчизники: «відмінність західного виховання від нашого виховання полягає не в перевазі вивчення класичних мов на Заході <...>, а в тому, що людина західна завжди, більше всього і найближче знайома зі своєю вітчизною: з рідною її мовою, літературою, історією, географією, статистикою, політичними відносинами, фінансовим станом тощо <...> Візьміть, наприклад, будь-якого маленького швейцарця: <...> він пише рідною мовою бездоганно правильно і говорить надзвичайно чітко і виразно; він здивує вас твердим і надзвичайно детальним знанням своєї батьківщини <...> Те ж саме помітите ви і в маленьких німців, англійців. А ще більше в американців» [53, с. 56].

Віднесення питання національної ідентичності до непринципових і другорядних є неприйнятним для Європи. Водночас експерти вважають, що за основними критеріями українці не досягають рівня зрілої нації. Адже по тридцяти роках незалежності майже половина населення «розмагнічено» ставиться до державної мови, послуговуючись суржиком, який щиро вважають російською мовою, а мовне питання відносять до непринципових (*какая ж різниця?*). Для Європи це нечуване явище. Під час жорстокої війни, приводом для якої стало специфічне путінське трактування української історії як суто російської і намагання знищити ідею, що можна бути українцем, дискутується питання про внесення чи невнесення Історії України до обов'язкових предметів мультипредметного тесту. Не всі 100, а лише близько 77 % тих, хто вважає себе українцями, не самоідентифікуються з українською культурою. Сподіваємося, що в повоєнних соціологічних дослідженнях ці показники будуть оптимістичнішими. Адже незнання, якого ми роду-племені, хто ми і звідки, породжує нерозуміння, звідки, куди і в якій послідовності нам рухатися.

Друга складова успішної євроінтеграції України, як похідна від першої, – адекватне розуміння своєї історії, своєї культури у контексті світової, знання власних героїв, їх гідне пошанування; ставлення до історії; оцінка всього – фактів, дій, подій винятково з погляду національних інтересів [24].

Визначальну роль історії у формуванні української національної і громадянської ідентичності сформулював ще Джордж Орвел у романі-антиутопії «1984»: *«Хто контролює минуле, той контролює майбутнє; хто контролює теперішнє, той контролює минуле»*. А це потребує переосмислення сутності свого буття й значущості ролі і місця в світі, історичних подій і статей, критеріїв оцінки правди – неправди, добра і зла [46].

Боротьба українців за *цінності*, заради яких вони готові віддати – й віддають – життя, вияскравила найважливіші сенси, *що стали* для них *суперсилами* [29]. Найважливіший з-поміж них – *воля*. Це неймовірно сильне прагнення свободи – у житті, в рішеннях, у діях, у думках, у ставленні, у Слові, що розкриває *сміливість, самоорганізацію, швидкість, жертовність* і багато ін-

ших спроможностей, які стають справжніми суперсилами. Відкритість Нового світу з його величезними можливостями уреальне здійснення найсміливіших мрій. «І він надихатиметься суперсилами, які проявила українська нація, загартовуючись у Національно-визвольній війні» [29].

Суперсили українців – це:

«Воля, сміливість і людяність.

Самоорганізація, самоіронічність і стійкість.

Рішучість, гідність і винахідливість.

Спроможність дивувати світ.

Багато чого ми дізналися – чи пригадали – про самих себе».

Освіта дає
унікальну
можливість
для
аксіологізації
суспільства
як **єднісної**
спільноти

Адже школа – це єдина інституція, через яку проходить кожен українець. Освіта має бути ціннісною. В кожному випускникові має гармонійно поєднатися високоморальна ціннісна особистість, високопрофесійний фахівець і свідомий громадянин України.

Держава має пріоритетизувати виховання і смисли, які наповнюють освітній процес.

Соціологічні дослідження, які проводилися зокрема й за методикою Шварца (де розглядаються цінності збереження чи відкритості до змін, самоствердження чи солідарності), засвідчили рух українців від «Я» до «Ми», від патерналізму до відкритості, до змін, особливо в 2013–2014, у 2019–2020 роках.

«Які цінності сьогодні стали суперсилами українців і можуть сформувати світовий тренд суспільних змін?» – запитує Андрій Длігач. – І відповідає: «Безумовно, це **Воля** – безкомпромісне прагнення свободи – в усіх аспектах життя. Це спроможність до співдії через самоорганізацію <...>

Це **Сміливість**. Для того щоб перемогти – треба перестати боятися. Не боятися назвати Волян де Морта на ім'я. Не боятися виходити на Майдани. Не боятися говорити правду. Не боятися діяти <...>

Це **Винахідливість**. Вміння знайти рішення в складній ситуації. Діяти не за правилами. Протистояти не кількістю («гарматне м'ясо»), а ідеями (інноваційні тактики і стратегія ведення війни, креативне використання озброєння, відкриття в оборонній і медичній сферах тощо).

Це **Самоіронія**, що робить нас непереможними у комунікаційних війнах» [29].

Це **Людяність**, що центрується на Людині як найвищій цінності (волонтерство, госпітальєрство, пожертви у вигляді донатів, піклування про ВПО, надання прихистку біженцям тощо).

3-поміж цінностей, які відображають історичний досвід і виражають зміст норм і культури українства, найбільш значущими є:

- *свобода;*
- *воля;*
- *гідність;*
- *сміливість;*
- *чесність;*
- *щедрість;*
- *безпека;*
- *людяність;*
- *солідарність;*
- *відповідальність;*
- *самоорганізація;*
- *співдія;*
- *стабільність;*
- *традиція* (повага до звичаїв, традиційних ідей і прийняття їх);
- *самостійність* (незалежність у прийнятті рішень, творчість пізнання);
- *працелюбність;*
- *винахідливість;*
- *відкритість до змін;*
- *самоствердження;*

- щирість;
- вдячність;
- доброзичливість;
- толерантність;
- досягнення.

Це узгоджується із сучасними освітніми тенденціями, адже **одним із завдань модернізації української освіти є її аксіологізація**, що ставить за мету становлення ціннісної особистості.

Ціннісний аспект навчання й виховання пов'язаний із **аксіологією** – (від грец. *ἀξία* – цінність) – теорією цінностей, найновішим розділом філософії, що з'ясовує природу й різновиди цінностей, взаємовідношення між ними (досліджує системи або множини взаємопов'язаних цінностей). Одне з основних *призначень аксіології* – ціннісне проектування людиною своїх життєвих устремлінь в омріяне прийдешнє, вчення про форми і способи цього прогнозування. На європейських теренах вона посідає чільне місце уже близько століття і надважлива з огляду на реальність близького членства України в Європейському Союзі й НАТО.

На переконання Ліни Костенко, шовіністичним ідеологемам українці мають протиставити осучаснену концептуалізацію підвалів, на яких має стояти держава [35, с. 13].

Наріжним її каменем у цивілізованих народів завжди були Книга, Культура, а в початках сотворіння Світу – Слово.

Саме воно має стати і в основі відродження–перезаснування української нації.

Адже мова – найважливіший національний ідентифікатор, завдяки якому кожна нація вирізняється з-поміж інших, усвідомлюючи себе окремішнім самодостатнім і самочинним суб'єктом історії; могутній чинник зміцнення національної самосвідомості, консолідації національної збірноти, що забезпечує її існування, єдність, вільний культурний розвиток, збереження національної ідентичності, здорового духовного і ментального розвитку.

Особлива місія української мови у формуванні національно свідомої особистості зумовлена тим, що національна культура втілена передусім у форми рідної мови

Усе це актуалізує потребу в розробленні концепту, який визначив би оптимальну стратегію цілеспрямованого ефективного виховання активного суб'єкта громадянського суспільства, громадянина-патріота України.

МЕТА Й ЗАВДАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Мета національно-патріотичного виховання на ціннісних засадах –

- сформувати в учнівства дієвий аксіологічний світогляд, самоусвідомлення й самоідентифікацію українців як гідної самодостатньої європейської нації, українську національну і громадянську ідентичність, ґрунтовані на цінностях;
- виховувати любов до Батьківщини, української мови, культури, історії, традицій, сприяти здобуванню знань у цих царинах, активному їх застосуванню;
- сприяти засвоєнню й міжпоколінній трансмісії цінностей, становленню громадянина-патріота України, готового самовіддано захищати цінності й конституційні права українського народу, свої і кожного українця, національні інтереси, державну незалежність і територіальну цілісність України, розбудовувати її як соборну суверенну незалежну демократичну соціальну державу.

Досягнення мети потребує вирішення таких **завдань**:

- формування нового українця, який діє на основі національних, європейських і вселюдських цінностей;
- вироблення стійкої потреби у вивченні й належному опануванні «Української мови», «Української літератури», «Історії України», «Захисту України», інших шкільних предметів, які безпосередньо впливають на формування української національної і громадянської ідентичності, розуміння їх визначальної державотворчої, державоутверджуючої й безпекової ролі;
- становлення гуманістичного світогляду, оптимістичної картини світу, позитивного світосприймання;

- вироблення шанобливого ставлення до державних символів України – Державного Прапора, Державного Герба і Державного Гімну;
- плекання громадянських почуттів і самоусвідомлення себе українцями;
 - засвоєння й активації цінностей;
 - формування й збереження української національної і громадянської ідентичності, громадянської стійкості, патріотизму, ціннісних переконань і якостей громадянина-патріота України;
 - становлення в учнів активної громадянської позиції на основі цінностей, усвідомлення окремішності, державницької самодостатності й унікальної самобутності українського народу;
 - формування здатності аналізувати внутрішньо- і зовнішньополітичне становище України, адекватно оцінювати події у державі і в світі, визначати власну роль і місце в них;
 - становлення культурної ідентичності – усвідомлення кожним українцем своєї належності до великої культури шляхом визнання і засвоєння її цінностей, норм, ідей, пріоритетів, смаків, традицій, ототожнення себе з культурними зразками тощо; популяризації і збереження культурної спадщини;
 - формування здатності протидіяти впливу держави-агресора /окупанта на інформаційну, освітню і культурну сфери життя України й намаганням спотворити образ України й українського народу;
 - розвитку усвідомленої потреби поширювати, утверджувати й пропагувати правдивий образ України всередині держави й поза її межами;
 - вироблення потреби в постійному поповненні знань про визначні історичні постаті;
 - додержання традицій шанувати і вшановувати ветеранів, пам'ять Героїв, які віддали життя за свободу, незалежність і територіальну цілісність України;
 - формування готовності виконувати конституційний обов'язок щодо захисту незалежності й територіальної цілісності України.

КАТЕГОРІЙНИЙ АПАРАТ КОНЦЕПТУ

Концепт містить такі **основні поняття й терміни**.

Національно-патріотичне виховання – наскрізний виховний процес, спрямований на формування української національної і громадянської ідентичності, громадянської і мовної стійкості на основі національних цінностей України, соціальної активності й відповідальності, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку щодо захисту національних інтересів, державної незалежності і територіальної цілісності України.

Нація – історично утворене співгромадянство, стійка політична спільнота, що об'єднує громадян певної держави незалежно від їх етнічного походження; збірнота, об'єднана спільністю мови, території, символів, ментальності, культури, історії, з якими вона себе ототожнює, а також економічного життя, політичних та інших інститутів, волею, інтересами, сподіваннями на успішне щасливе майбутнє.

Національна ідентичність – відчуття належності людини до певної історично сформованої нації з огляду на самотність, що вирізняє спільноту з-поміж інших співвідносних феноменів.

Українська національна ідентичність – історично сформована адаптивно-еволюційна система ознак і якостей, які вирізняють українську людину, українську спільноту й українську культуру з-поміж інших аналогічних феноменів; стійке усвідомлення особою належності до української нації як самотньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, українською мовою, географічним і етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, духовно-культурними цінностями, народними традиціями.

Українська громадянська ідентичність – стійке усвідомлення громадянином України свого політико-правового зв'язку з Україною, українським народом і громадянським суспільством.

Громадянська стійкість – здатність особи невідступно виявляти свою національну і громадянську ідентичність у щоденному житті і в умовах негативних зовнішніх впливів.

Аксіологія (від грец. *ἀξία* – цінність і *λόγος* – слово, вчення) – теорія цінностей, яка

- ◆ з'ясовує загальні ціннісні підстави буття суб'єкта, його практичної діяльності й поведінки;

- ◆ обсервує людське ставлення до буття, різноманітні системи ціннісних уявлень (про добро, справедливість тощо);

- ◆ досліджує природу цінностей, їх сутність, роль і місце в житті людини, соціальної групи, суспільства, держави, світу, типологію цінностей, структуру ціннісного світу, взаємозв'язки різних цінностей, їх відображення в структурі особистості тощо.

Цінності – це

- ◆ процеси, явища, предмети, що сприяють задоволенню матеріальних і духовних потреб людини;

- ◆ основа духовного й матеріального життя людини, що визначають її мету, пріоритети, інтереси, наміри, вподобання;

- ◆ соціально значущі уявлення про те, що таке добро, справедливість, патріотизм, любов, дружба тощо.

Цінності є невід'ємним складником духовного життя людини, обґрунтовують ідеали і норми, єднають суспільство духовно. Зазвичай цінності відображають історичний досвід, виражають зміст норм і культури певного народу.

Водночас цінності пов'язують людину з людством, його минулим, нинішнім і майбутнім.

Світ цінностей багатоманітний. Він охоплює матеріальні й духовні, соціальні й політичні, естетичні й етичні цінності.

Цінності-ідеали – як ідеал, цінність узагальнює досвід десятків поколінь і водночас містить не здійснене ними, скеровуючи

людину на нескорені ціннісні вершини і включаючи її в універсальне буття світу.

Цінності-цілі – найзагальніші очевидні апріорні життєві орієнтири, що не потребують обґрунтування і які людина сприймає на віру. Це:

- *істина;*
- *добро;*
- *прекрасне;*
- *життя;*
- *кохання;*
- *щастя.*

Цінності-засоби реалізують певну ситуаційну мету, слугують засобами досягнення інших, більш значущих цілей. Так, молодь нерідко вважає одяг засобом самоствердження, привернення до себе уваги, кар'єрного зростання, досягнення життєвого успіху, а кар'єра розглядається як засіб здобуття слави, визнання, багатства.

Цінності-ідеали, цінності-цілі й цінності-засоби мають узгоджуватися між собою. Високу мету неприпустимо реалізувати ніцими засобами.

Загальнолюдські/вселюдські цінності, які нерідко ототожнюють із християнськими, мають загальногуманітарний вимір, визначаються суспільством і поділяються всіма групами громадян. Вони ґрунтуються на визнанні безумовної цінності людини, її життя й безпеки.

Все загальнолюдське постає об'єднаним паролем доступу до спільного для всіх незалежно від національної належності й культурних відмінностей. Воно є еквівалентом соціальних зв'язків, що забезпечують буття людства, зумовлює наступність і перспективність його еволюції, уможлиблює глобальний діалог і взаєморозуміння.

Гуманістична значущість уселюдського полягає у визнанні права на існування й цінності не лише «свого», а й «іншого», відмінного, що виключає будь-яку винятковість, обраність та історичне місіонерство.

До вселюдських цінностей відносять:

- *добро (благо);*
- *свободу;*
- *правду;*
- *творчість;*
- *красу;*
- *корисність;*
- *віру;*
- *надію;*
- *любов;*
- *інші чесноти.*

Демократичні цінності – моральні цінності, ідеали, притаманні демократичному суспільству, де панує «правління людей, здійснюване людьми і для людей» (*Авраам Лінкольн*). Демократичні цінності – це:

- *рівність;*
- *свобода;*
- *справедливість;*
- *плюралізм;*
- *толерантність;*
- *повага;*
- *участь.*

З-поміж семи основних демократичних цінностей дві безпосередньо пов'язані з суверенітетом, що характеризує сучасні демократії. Це *рівність і свобода*.

Суспільні/соціальні цінності – значущі для спільноти явища, предмети щодо їх відповідності потребам суспільства, соціальних груп чи особистості; визнані спільнотою переконання щодо цілей, ідеалів життя, яких прагнуть люди, і щодо способів їх реалізації.

Національна безпека – це

♦ захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства й держави, за якої забезпечується їх поступальний розвиток;

♦ здатність країни своєчасно виявляти реальні та потенційні загрози національним інтересам, нейтралізувати їх і запобігати їм.

Об'єктами національної безпеки є:

- *людина-громадянин* (її конституційні права і свободи);
- *суспільство* (цінності духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні, матеріальні; інформаційне середовище, довкілля, природні ресурси);
- *держава* (конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність, недоторканність).

Національні цінності – предмети, явища, їх якості, що гарантують особі, суспільству й державі безпечно буття і прогресивний розвиток. Національні цінності закладають аксіологічний фундамент національної безпеки.

Саме національні цінності концептуалізують державу, консоліднують націю, зорієнтовують, визначають ефективну логістику їх перспективного розвитку.

Національні цінності включають:

- *незалежність;*
- *добросусідство;*
- *патріотизм;*
- *гідність;*
- *соціальний спокій;*
- *мир* тощо.

Національні інтереси розуміють як реалізацію природного права народу на гідне буття, важливу детермінанту національного відродження України. Національні інтереси віддзеркалюють фундаментальні цінності й прагнення українського народу.

Пріоритетність національних інтересів узалежнюється від конкретної ситуації в країні й у світі.

Одне з найважливіших завдань політики держави у галузі національної безпеки – усистемнення й пріоритетизація її національних інтересів.

Так, Сполучені Штати Америки виокремлюють захист батьківщини, економічне процвітання, пропаганду цінностей, світо-

вий порядок і зводять їх до трьох основних категорій – безпеки, добробуту й цінностей [57].

Національні цілі – конкретні ключові завдання, які держава визначає для захисту інтересів і цінностей, дороговкази розвитку, побудови оптимальної моделі буття людини, суспільства й держави.

Суспільно-державні (національні) цінності України –

фундаментальні цінності, на яких концептуалізується становлення й утвердження національної і громадянської ідентичності українства; основа консолідації інтересів людини-громадянина, стабільних суспільства, держави, їх поступального розвитку

До суспільно-державних (національних) цінностей відносять:

- *соборність*;
- *самобутність*;
- *громадянськість*;
- *патріотизм* [47].

Соборність – єдність, неподільність, цілісність території держави Україна, духовна єдність усіх її громадян, спрямовані на обстоювання й утвердження суверенітету, незалежності й територіальної цілісності України, її розбудову як повноправного члена ЄС і НАТО.

Самобутність – зумовлена мовою, історією, культурою, традиціями національна ідентичність, унікальність, неповторність українського народу, що проявляється у ментально обумовлених світосприйманні, культурі, способі діяльності, спілкування, поведінки тощо.

Громадянськість – це відповідальність за все, що відбувається у часопросторі, співпричетність до долі народу, дієва співучасть у збереженні матеріальних і духовних скарбів його минулого, у творенні сьогодення і прийдешнього.

Патріотизм (грец. *πατριώτης* співвітчизник, грец. *πατρίς* та лат. *patria* – батьківщина) –

♦ складник системи національних цінностей, основа національної самоідентифікації й національної безпеки; громадянське почуття, осердям якого є любов до батьківщини й готовність пожертвувати своїми інтересами заради неї, відданість своєму народові, вільне володіння державною мовою й неприйняття мови агресора;

♦ гордість за культурну спадщину і прагнення зберегти її для наступних поколінь;

♦ особливе емоційне переживання своєї належності до країни, громадянства, знання й популяризація її правдивого образу, історії, пошанування традицій, готовність діяти в інтересах материзни й постати на її захист у разі небезпеки.

До **патріотичних цінностей** відносять:

- національну ідею;
- українську мову;
- національну культуру;
- історію народу і держави;
- національну самовизначеність (тожсамість);
- громадянську активність;
- дотримання законів;
- Батьківщину (малу й велику);
- лідерів і героїв нації, держави;
- матір, батька [33; 42].

Гідність –

♦ моральна цінність людини, самоповага;

♦ усвідомлення особистістю своєї громадянської значущості, громадянського обов'язку.

Це неухильне обстоювання особистістю своїх духовно-моральних, державницьких позицій, усвідомлення власної значущості, самодостатності і громадянського обов'язку, заслужених ролі й місця України на світовій арені.

**Суперсили Українців –
найбільш значущі цінності, активовані під час
Національно-визвольної війни, які відображають
історичний досвід і виражають зміст норм
і культури українства**

Безпека –

- ◆ умови, за яких не загрожує небезпека;
- ◆ надійна захищеність від небезпеки.

Воля –

- ◆ свобода, незалежність;
- ◆ стан, протилежний рабству, неволі;
- ◆ цілковита, нічим не стримувана свобода у вияві почуттів, у діях і вчинках;
- ◆ вияв бажання людини здійснити свою цілеспрямовану ціннісно визначену діяльність, спрямовану на досягнення мети.

Прикладом проявленої волі українського народу є його сотлітня боротьба за свободу, незалежність України, прагнення бути вільним самодостатнім окремешнім народом, який самостійно, без примусу ззовні, вирішує власну долю. Фрідріх Ніцше й Артур Шопенгауер вважали *волю* вершинною цінністю.

Доброзичливість – дружнє, прихильне, приязне, добросердне, турботливе ставлення з наміром зробити добро, принести користь кому-небудь.

Досягнення –

- ◆ значущі результати роботи;
- ◆ успіх.

Вдячність –

- ◆ почуття подяки, що виникає у відповідь на зроблене добро;
- ◆ висловлення подяки, високої оцінки чийхось дій, спрямованих на творення добра іншій людині.

Матір'ю всіх інших чеснот називав *вдячність* Марк Тулій Цицерон.

Винахідливість –

- ◆ здатність вигадати що-небудь, знайти вихід зі складного становища;
- ◆ спроможність робити винаходи, відкриття.

Відповідальність – серйозне ставлення до обов'язку відповідати за певну ділянку роботи, за справу, вчинки, слова, дії.

Воля –

- ◆ володіння собою, керування своїми діями, регулювання власної поведінки;
- ◆ прагнення досягти мети;
- ◆ рішучість;
- ◆ свобода, незалежність;
- ◆ право діяти без примусу ззовні.

Людяність – гідне людини щире, доброзичливе, уважне, чуйне ставлення до інших; уважність до чужих потреб; людинолюбство, гуманізм.

Свобода –

- ◆ фундаментальна цінність буття українців;
- ◆ універсалія культури, яка фіксує можливість діяльності й поведінки, що виключає зовнішній примус.

Прагнення свободи й героїчна боротьба за неї – проти утисків, тяглої й сьогоденної російської повномасштабної агресії – перетворила свободу з цінності українського народу на його національну ідею і глобальну місію.

Сміливість –

- ◆ безстрашна поведінка, рішучість у діях;
- ◆ хоробрість, відвага.

Солідарність –

- ◆ активне співчування чиїмось думкам, діям;
- ◆ спільність поглядів, переконань, інтересів;
- ◆ однаковий спосіб дії;
- ◆ спільна відповідальність.

Чесність – правдивість, принциповість, непохитна вірність прийнятим зобов'язанням, щирість перед іншими.

Щирість – справжність, непідробність, правдивість, відвертість, безкорисливість, приязність, гостинність.

Ціннісні орієнтації – це:

- ◆ відображення в свідомості людини цінностей, які вона визнає як життєві стратегічні цілі й загальні світоглядні орієнтири;
- ◆ відносно стійке соціально обумовлене вибіркове ціннісне ставлення людини до об'єктивних цінностей суспільства, сукупності матеріальних і духовних благ, ідеалів як предметів, цілей або засобів життєздійснення; це ставлення виражається в їх усвідомленні, відокремленні істотного від неістотного, закріпленні життєвим досвідом і переживанні як потреб, що мотивують нинішню поведінку і програмують майбутню.

ПРИНЦИПИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Грунтоване на цінностях національно-патріотичне виховання здійснюється як на *загальнодидактичних принципах*, так і на спеціальних, властивих саме йому.

До перших відносимо:

- *принцип людиноцентризму;*
- *єдності навчання, виховання й розвитку;*
- *природовідповідності;*
- *практично-пізнавальної спрямованості;*
- *науковості;*
- *доступності;*
- *системності;*
- *новизни;*
- *стійкості знань і умінь;*
- *наступності й перспективності;*
- *унаочнення;*
- *врахування вікових, індивідуальних особливостей учнів, індивідуалізації й диференціації;*
- *партнерства й співтворчості;*
- *зв'язку теорії з практикою;*
- *відкритості й динамічності системи тощо.*

З-поміж *специфічних принципів* виокремлюємо:

- *принцип гуманізації;*
- *демократизації;*
- *патріотизму;*
- *національної і громадянської спрямованості;*
- *народності;*

- *упродуктивнення мотивації;*
- *природовідповідності;*
- *упрестиження українськомовності здобувачів освіти;*
- *мисленнєво-мовленнєвої активності;*
- *соціалізації;*
- *культурологічний;*
- *міжпоколінної наступності і трансмісії;*
- *полікультурності;*
- *історизму, збереження історичної пам'яті;*
- *уміжпредметнення;*
- *текстоцентризму;*
- *перманентного оновлення змісту;*
- *доцільності;*
- *диспозитивності;*
- *інноваційності;*
- *ефективності й результативності;*
- *цілісності й системності;*
- *партнерства й співтворчості;*
- *актуалізації медіаграмотності;*
- *розвитку емоційної сфери;*
- *індивідуалізації;*
- *диференціації;*
- *рефлексійності.*

Принцип гуманізації полягає у визнанні людини найвищою соціальною цінністю й передбачає створення умов для становлення всебічно розвиненої духовно багатой ціннісної особистості нового українця – патріота й громадянина України.

Принцип демократизації передбачає становлення учнів як повноправних суб'єктів освіти, активних учасників розв'язання найактуальніших проблем.

Його реалізація передбачає вільний вибір учнем навчального закладу, індивідуальних форм досягнення мети, необмежене право на творчість.

Принцип демократизації втілюється через її ідеали в змісті, формах і методах діяльності суб'єктів навчання/виховання.

Принцип патріотизму

◆ сприяє становленню ціннісних орієнтацій і патріотичного світогляду особистості учня, формуванню свідомої патріотичної громадянської позиції;

◆ визначає спрямованість освітнього процесу на формування й утвердження української національної і громадянської ідентичності, громадянської і мовної стійкості, здатності непримиренно протидіяти проявам дискримінації, колабораціонізму, сепаратизму, пропаганді антицінностей;

◆ передбачає використання контенту патріотичного змісту і формування здатності правильно його інтерпретувати на основі системного критичного мислення.

Принцип національної і громадянської спрямованості передбачає усвідомлення учнівством своєї належності до великого українського народу, формування національної самоідентичності, виховання любові до України, її народу, мови, історії, культури, досконале і глибоке їх знання; розуміння й обстоювання національних інтересів України.

Принцип народності втілюється через опанування змісту шкільних предметів як утілення генія українського народу, творіння його розуму, серця, почуттів, усіх сфер багатогранної діяльності. Зазначений принцип покликаний формувати в учнів українську національну і громадянську ідентичність через народний фольклор (казки, притчі, оповідання, пісні, прислів'я, приказки, загадки тощо), твори визначних письменників, прилучення до народної мудрості.

Принцип упродуктивнення мотивації спрямований на

◆ усвідомлення учнями взаємозв'язку між здобуттям освіти й успішним життєздійсненням;

◆ розвиток здатності нарощувати свій інтелектуальний і творчий потенціал, створювати власний освітній (і не тільки) продукт.

Принцип природовідповідності реалізується через рідномовне навчання й виховання українців, урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів.

Принцип упрестиження українськомовності здобувачів освіти ґрунтується на визначальній ролі української мови, вільного володіння й користування нею у формуванні української національної і громадянської ідентичності й неприпустимості підміни її будь-якою іншою і тим більше мовою агресора.

Принцип мисленнєво-мовленнєвої активності увзаємозалежне думання й мову як безальтернативний його інструмент. Пізнання багатовимірного світу через опанування мови – основне джерело становлення дитини як особистості.

Зазначений принцип гарантує таку організацію освітнього процесу, за якої учень постійно перебуває у пізнавальному й інтелектуальному тонусі, у процесі думання, спілкування українською мовою і практичного розв'язування проблем.

Принцип соціалізації покликаний забезпечити становлення особистості як суспільно-національної, активне входження її в українськомовне виробниче, громадське, культурне, духовне, наукове середовище на благо всього українського народу. Цьому сприятиме досконале володіння державною мовою, глибоке знання історії, культури, сформованість української ментальності.

Культурологічний принцип продиктований тим, що продуктом культури і невід'ємною її складовою є мова, мовлення, – саме вони формують людину як особистість і творця культурних цінностей.

Зазначений принцип реалізується через увідповіднення змісту освіти, форм, методів і засобів навчання й виховання провідним тенденціям розвитку й основним цінностям національної культури.

Принцип міжпоколінної наступності й трансмісії полягає в збереженні й передаванні від старших поколінь молодшим

зразків української культури, культури етносів, що становлять народ України, а також культурне взаємозбагачення між поколіннями.

Принцип полікультурності означає

- ♦ сприймання української культури як невід’ємного складника культури світової;
- ♦ вивчення шкільних предметів у контексті української культури (матеріальної і духовної), взаємозв’язків із культурними надбаннями народів світу;
- ♦ створення передумов для паритетного діалогу/полілогу культур, їх взаємозбагачення, уконтекстнення української культури в світову.

Принцип історизму, збереження історичної пам’яті сприяє

- ♦ збереженню національною спільнотою своєї історичної пам’яті і культурної спадщини, відтворення її у реконструйованих і осучаснених формах і методах діяльності;
- ♦ формуванню в учнівства глибокого знання, правильного розуміння й інтерпретування української історії, відчуття причетності до славного минулого великого народу, правильного погляду на проблему виникнення, походження й розвитку української нації, її історії, мови.

Додержання принципу означає залучення матеріалу з історії України не лише на уроках із предмета, а й «Захисту України», «Української мови», «Української літератури», інших.

Принцип міжпредметнення ми розуміємо як міжпредметне уконтекстнення, збагачення змісту опанування навчального предмета цікавою, цінною і корисною інформацією з різних галузей науки; використання відображених у змісті цінностей для формування ціннісних орієнтацій особистості на міжпредметній аксіологічній основі; опанування універсальних загальнонавчальних умінь, видів діяльності, які інтелектуалізують освітній процес і є компонентами структури й основою розвитку предметних і наскрізних ключових компетентностей, вписаних у Законі України «Про освіту». *Міжпредметні зв’язки* ми розглядаємо як кореляційний механізм міжпредметнення [8, с. 108–109].

Принцип текстоцентризму забезпечує опанування шкільних предметів на основі взірцевих ціннісних текстів різноманітної тематики, що слугують смислоносним матеріалом для наскрізного формування української національної і громадянської ідентичності, формування всіх без винятку предметних і ключових компетентностей, збагачення інтелекту, різнобічного розвитку здобувачів освіти.

Принцип перманентного оновлення змісту шкільних предметів, що безпосередньо впливають на формування української національної і громадянської ідентичності («Захист України», «Українська мова», «Українська література», «Історія»), закладає необхідність і неунікненність його періодичного постійного оновлення відповідно до відкриття нових фактів (зокрема історичних), законів, закономірностей, розвитку інноваційних технологій включно з педагогічними, а також *осучаснення форм, методів і засобів виховання* за дотримання балансу між сучасною актуальністю й історичною ретроспекцією.

Принцип доцільності спрямовує на використання лише необхідних оптимальних методик чи технологій для виконання поставлених завдань, досягнення виховних цілей.

Принцип диспозитивності передбачає вільний вибір форм реалізації проєктів щодо формування української національної і громадянської ідентичності на ціннісних засадах.

Принцип інноваційності дає можливість застосовувати сучасні інноваційні, зокрема інтерактивні, дистанційні форми і методи роботи з учнями, новітні технології і можливості цифрового простору.

Принцип ефективності й результативності має забезпечити застосування найдоцільніших форм, методів і засобів виховання, створення оптимальних умов для поступального досягнення мети і найрезультативнішого вирішення завдань концепту.

Принцип цілісності й системності визначає механізм побудови й реалізації цілісної моделі оптимального і найефектив-

нішого для даної конкретної ситуації варіанта організації освітнього процесу на основі системного підходу до комплексного й послідовного здійснення ціннісноорієнтованого національно-патріотичного виховання.

Принцип партнерства й співтворчості визначає рівноправність суб'єктів освітнього процесу, узгодженість і злагодженість дій учасників спільної справи, широке застосування форм і методів партнерства щодо формування української національної і громадянської ідентичності, залученості інститутів громадянського суспільства.

Принцип актуалізації медіаграмотності здобувачів освіти означає врахування їх медіаосвіченості, усезростаючої поінформованості щодо всіх сфер політичного, громадського, суспільного життя задля формування культури спілкування з масмедіа, розвитку вмінь сприймати, тлумачити, аналізувати й оцінювати медіатексти, розвитку критичного мислення і навчання різних форм самовираження за допомогою медіатехніки.

Принцип розвитку емоційної сфери набуває особливої значущості з огляду на невіддільність емоцій від людської природи. Успішне формування особистості потребує врахування і розвитку її емоційної сфери – небайдужості до переживань іншої людини, її почуттів, здатності до емпатії, співпереживання і співрадіння.

Принцип емоційності уможлиблює становлення особистості на основі єдності душі, серця й розуму, спонукає до широкого сприймання науки, мобілізує увагу, пам'ять, мислення, уяву, волю. Він реалізується через мотивацію, усвідомлення життєвої запитаності виучуваного, емоційне ставлення до долі визначних Українців, їх національно значущого спадку, до Героїв, історії, мови, літератури, культури, мистецтва тощо.

Принцип індивідуалізації потребує врахування відмінностей в інтелектуальній, емоційно-вольовій та дієво-практичній сферах особистості, особливостей психічного розвитку кожного здобувача освіти і передбачає можливість вибору ним власної освіт-

ньої траєкторії, створення свого особистісного знання / унікального освітнього (і не тільки) продукту.

Принцип диференціації зорієнтований на розвиток кожної дитини з урахуванням її здібностей, нахилів, інтересів, мотивів, ціннісних пріоритетів.

Принцип рефлексійності торкається аналізу учнями своєї діяльності на різних її етапах, здобутих результатів, їх оцінювання, відзначення особистого внеску кожного учня в скарбничку загального успіху; а також виявлення недоліків і обговорення оптимальних способів їх усунення.

МОДЕЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА АКСІОЛОГІЧНИХ ЗАСАДАХ

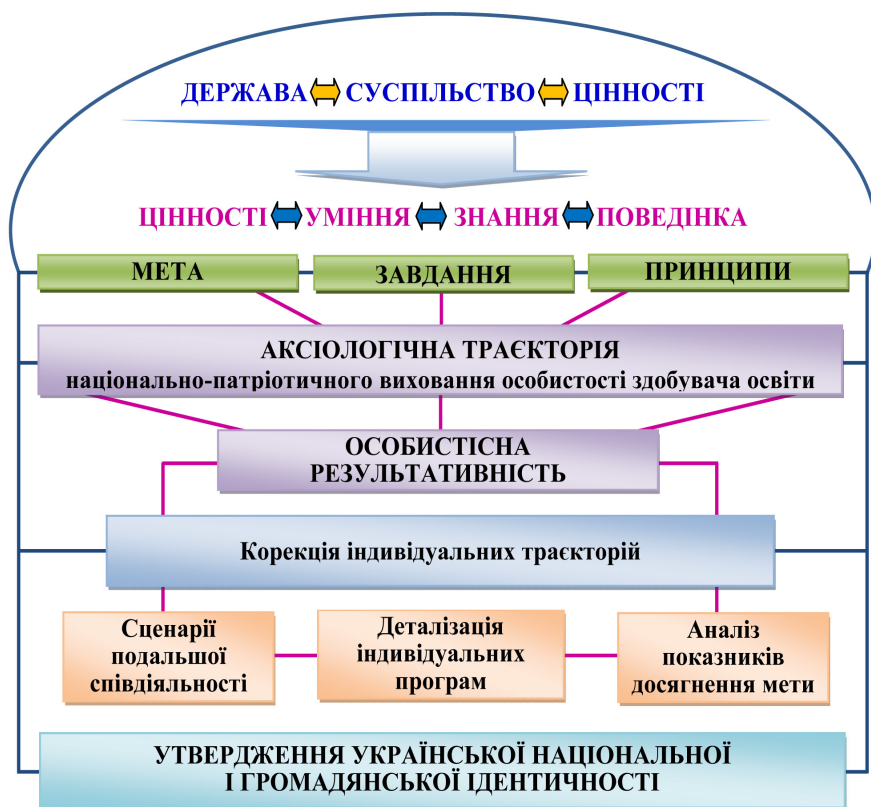

Рис. 2. Модель національно-патріотичного виховання на аксіологічних засадах

Тріада «Держава ↔ Суспільство ↔ Цінності» відображає нерозривний взаємозв'язок національних цінностей, національних

інтересів і національних цілей, які становлять систему гарантування безпеки держави й основу її національної стратегії, що надважливо в умовах російсько-української війни.

Національні цінності устальнюють і гармонізують інтереси громадянського суспільства й держави і забезпечують їх консолідацію як неодмінну умову нашої перемоги.

Такі визначені Конституцією й законами України фундаментальні цінності як

*незалежність,
територіальна цілісність і суверенітет,
гідність,
демократія,
людина, її права і свободи,
верховенство права,
забезпечення добробуту,
мир і безпека*

формуються на уроках предметів суспільно-гуманітарного спрямування.

Опанування ціннісного ядра, довкола якого консолідується суспільство, має поєднуватися із формуванням в учнівства співзвучних національним європейських цінностей з огляду на наближену перспективу членства України у Європейському Союзі й НАТО.

Квадріада «Цінності ↔ Уміння ↔ Знання ↔ Поведінка» уприродовідує, логізує й визначає етапність становлення й розвитку особистості не лише в стінах школи, а й упродовж життя.

Сформована ціннісна особистість прагне оновлення й розширення знань, удосконалення наявних і набуття нових умінь і реалізації їх у діяльності задля успішного життєздійснення.

Розвиток і збагачення палітри вмінь, їх практичне застосування будуть потребувати свіжих знань, які, своєю чергою, каналізуватимуть формування якісно нових, «зрілих» цінностей.

Вони трансформуватимуться, досягши своєї найвищої точки – «акме», що проявлятиметься у вчинках, у поведінці, у діях.

Вершинні цінності будуть актуалізувати усе нові знання, які генеруватимуть уміння більш високого рівня і спонукатимуть особистість переосмислювати наявні стереотипи, установки, цінності, поведінку й увідповіднювати їм і корегувати свою діяльність. Так триватиме упродовж життя [18, с. 421–422].

Такі відправні пункти як «Держава ↔ Суспільство ↔ Цінності», «Цінності ↔ Уміння ↔ Знання ↔ Поведінка», а також мета національно-патріотичного виховання на аксіологічних засадах, його завдання і принципи уможливають різні шляхи моделювання виховного процесу, визначення індивідуальних аксіологічних траєкторій здобувачів освіти, їх корегування, розроблення сценаріїв подальшої співдіяльності, деталізацію індивідуальних програм, аналіз результативності на основі показників досягнення мети.

ОЧІКУВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Очікуваним результатом має стати сформована *модель випускника* закладу загальної середньої освіти, який:

- є патріотом України;
- шанобливо ставиться до державних атрибутів – Герба, Прапора, Гімну України;
- вільно й активно володіє українською мовою, усвідомлюючи її державотворчу, ідентифікаційну, культуротвірну, культурозбережувальну й безпекову роль;
- знає і правдиво інтерпретує історію України;
- усвідомлює свою належність до українського народу;
- самоідентифікується як громадянин України;
- має сформовану й активовану систему цінностей;
- діє на основі національних, європейських і планетарних цінностей;
- з активної громадянської позиції реалізує ідеали й цінності Української держави;
- сповідує й утверджує демократичні цінності – *рівність, свободу, справедливість, плюралізм, толерантність, повагу, участь*;
- збалансовує індивідуальну свободу, права людини й громадянську відповідальність;
- готовий захищати суверенітет і територіальну цілісність України;
- активно змінює своє життя на краще й бере активну участь у громадсько-політичному житті країни, популяризації її правдивого образу, відновленні й розбудові як демократичної держави у центрі Європи, майбутнього члена Європейського Союзу і НАТО;
- вправно володіє основними мисленнєвими операціями; системно, критично й прогностично мислить; доходить логічних висновків;

- адекватно сприймає і грамотно аналізує поточні політичні події, проблеми суспільства; пропонує шляхи розв'язання;
- толерантно ставиться до цінностей і переконань представників іншої культури;
- протистоїть ворожій пропаганді й переконливо спростовує фейки;
- вміє працювати з інформацією;
- застосовує набуті ключові й предметні компетентності для успішного життєздійснення у всіх сферах буття;
- здатний до самоосвіти, самовиховання, самовдосконалення і саморозвитку.

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ

Успіх реалізації Концепту залежить від розв'язання комплексу проблем теоретичного і практичного характеру в ситуації війни, що на 180° розвернула геополітику й самоусвідомлення українцями своєї окремішньої самоцінності, центрованих на гідності, соборності й свободі, а також власних цінностей і національних інтересів. Шляхами реалізації Концепту є:

- популяризація національних цінностей України і демократичних цінностей Європейського Союзу;
- вироблення й оприявлення собі й світові адекватного неспотвореного ворожою пропагандою образу України й українців через ЗМІ й зміст освіти;
- популяризація матеріальної і духовної спадщини, героїчного минулого і сучасного українського народу;
- засвоєння учнівством і поширення знань про моральних авторитетів нації, визначних особистостей українського державотворення, історичних і культурних діячів, авторів наукових відкриттів світового значення;
- активізація досліджень із теорії й методики шкільних предметів, які безпосередньо впливають на формування в учнівства національної і громадянської ідентичності («Захист України», «Українська мова», «Українська література», «Історія»);
- повернення поцупленої злодійкуватим сусідом назви нашої держави, її славетної історії, увідповіднення їх історичній правді;
- нормування українськомовності громадян України в публічній сфері;
- припинення толерування мови агресора в українських ЗМІ як такої, що не наділена жодними привілейованими конституційними правами і функціями зіставно з мовами інших національних спільнот України – кримськотатарською, угорською, румунською, іншими, які за замовчуванням підлягають перекладу укра-

їнською, адже рівність – одна з ключових норм європейської демократії, важлива для інтегрування України в ЄС;

- розроблення науково-теоретичних і методичних основ національно-патріотичного виховання шкільного юнацтва на ціннісних засадах;
- розроблення науково-методичного забезпечення Аксіологічного концепту національно-патріотичного виховання;
- включення проблематики ціннісного національно-патріотичного виховання в зміст усіх шкільних предметів як суспільно-гуманітарного, так і природничо-математичного спрямування;
- організація і проведення заходів із національно-патріотичного виховання у закладах загальної середньої освіти;
- запобігання антиукраїнській пропаганді, спотворенню правдивого образу України й українців і поширенню недостовірної інформації;
- активне залучення шкільної юні до активної участі у волонтерських проєктах, в іншій громадській діяльності задля миру, збереження й підтримання єдності українського суспільства;
- залучення до національно-патріотичного виховання учнівства учасників бойових дій АТО, російсько-української війни, Революції Гідності, членів родин Героїв Небесної Сотні, діячів культури, мистецтва, науки, спорту з активною громадянською позицією;
- активна участь батьків у здійсненні національно-патріотичного виховання прийдешнього покоління на ціннісних засадах;
- удосконалення підготовки й перепідготовки педагогічних кадрів, задіяних у національно-патріотичному вихованні в системі освіти.

Висновуючи, солідаризуємося з Андрієм Длігачем, який передбачає: «Україна ще у 2023–2025 роках стане не тільки суб'єктом нової світової архітектури безпеки, а й справжнім світовим центром інновацій, підприємництва, сучасної науки, культури і творення нової економіки» [29].

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Виховання особистості: сходження до духовності: наук. видання. Київ: Либідь, 2006. 272 с.
2. Бондаренко Н. Ідеї українських інтелектуалів як підложжя національно-патріотичного виховання. *Формування громадянської культури в новій українській школі: традиційні та інноваційні практики*. Суми: КЗ Сумський ОШПО, 2022. С. 1–13. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731118>.
3. Бондаренко Н. Модерна українська ідентичність як основа формування європейськості майбутньої еліти. *Обдаровані діти – скарб нації!* Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2022. С. 139–149. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731816>.
4. Бондаренко Н. В. Компетентнізація шкільної освіти: українська версія. *Science and society*. Hamilton, Canada. Pp. 124–135. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716810>.
5. Бондаренко Н. В. Медіатекст як ресурс осучаснення й збагачення змісту підручника української мови. *Проблеми сучасного підручника*. 2021. № 27. С. 15–26. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729474>.
6. Бондаренко Н. В. Мейнстрім освітнього прогресу в Україні – компетентність ↔ креативність. «*Science progress in European countries: new concepts and modern solutions*». Stuttgart, Germany, 2019. Pp. 91–102. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716981>.
7. Бондаренко Н. В. Непроминуще значення доробку Василя Сухомлинського для розбудови Нової української школи. *Нова педагогічна думка*. 2019. № 3 (99). С. 6–9. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/7176852>.
8. Бондаренко Н. В. Ресурсний потенціал уміжпредметнення у компетентнісному навчанні мови. *International scientific innovations in human life*. Cognum Publishing House. Manchester, United Kingdom. 2021. Pp. 107–116. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/726150>.
9. Бондаренко Н. В. Ціннісна самоактуалізація учнівства як ресурс уреальнення української національної ідеї. *Проблеми цивілізаційної суб'єктності України: місія науки і освіти*. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2022. С. 178–188. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732333>.
10. Бондаренко Н. В. Цінності об'єднаної Європи та їх формування в Українській новій школі. «*Science progress in European countries: new concepts and modern solutions*»: papers of the 8th International Scientific

Conferencee Stuttgart, Germany, 2019. Pp. 62–74. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716727>.

11. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Загальнонавчальні методи як дидактичний інструмент інтелектуалізації освіти. *Digital transformation of society: the oretical and applied approaches* : Monograph 46. Katowice: Publishing House of University of Technology, 2021. Pp. 82–97. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/728003>.

12. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. *Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів* : методичні рекомендації. Київ: Фе-нікс, 2022. 64 с. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732103>.

13. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Розвиток життєвих компетентностей старшокласників засобами підручника української мови. *Проблеми сучасного підручника*. Київ, 2018. Вип. 21. С. 44–56.

14. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Соціальний аспект формування українськомовної компетентності старшокласників. *Гуманітарний вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка*. Полтава, 2018. Вип. 3. С. 99–113.

15. Бондаренко Н., Кизенко В., Косянчук С. Запитування як універсальна життєутворювальна навичка XXI століття. *Organizational problems of life quality management in the conditions of globalization*. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2020. Pp. 20–28. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/723202>.

16. Бондаренко Н., Косянчук С. Проблематизація як атрактор удосконалення мовної освіти. *Digitalization and information society*. Selected issues. Monograph 53. Publishing House of University of Technology, Poland, Katowice, 2022. С. 161–184. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731132>. (DOI: 10.54264/M008).

17. Бондаренко Н., Косянчук С. Пропозитивне думання як детермінанта аксіологізації освітнього процесу. *Selected aspects of digital society development*. Monograph. Publishing House of University of Technology, Katowice, 2021 106–114. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725705>.

18. Бондаренко Н., Косянчук С. Український метавесвіт освіти XXI століття: цінності – уміння – знання. *Edukacja i społeczeństwo VII*. Zbiór artykułów naukowych. Opole: wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji w Opolu, Polska. 2022. С. 412–431. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732315>.

19. Бутківська Т. В. Проблема цінностей у соціалізації особистості. *Цінності освіти й виховання* : наук.-метод. зб. Київ, 1997. С. 27–31.

20. Васьківська Г. О., Кизенко В. І., Косянчук С. В. та ін. *Формування змісту профільного навчання: теоретико-методологічний аспект* : кол. монограф. Київ: КОНВІ ПРИНТ, 2018. 260 с.

21. Васьківська Г. О., Кизенко В. І., Трубочева С. Е. та ін. *Фундаменталізація змісту освіти у старшій школі: теорія і практика* : кол. монограф. Київ: Педагогічна думка, 2015. 288 с.

22. Васьківська Г. О., Косянчук С. В., Кизенко В. І. та ін. *Технології профільного навчання* : кол. монографія. Київ: Педагогічна думка, 2020. 304 с.

23. Вашенко Г. *Виховний ідеал («Записки виховника»)*. Брюссель; Торонто; Нью-Йорк; Лондон; Мюнхен: Вид-во Центральної Управи Співки Української Молоді, 1976. 209 с.

24. Гай-Нижник П., Чупрій Л. Національні інтереси, національні цінності та національні цілі як структуроформуючі чинники політики національної безпеки. *Гілея*. 2014. Вип. 84 (№5). С.465–471.

25. Гмиря А. *Ідентичність: як зрозуміти, що я – українець?* URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayinska-natsia/31951984.html>.

26. Горбулін В. П., Качинський А. Б. *Засади національної безпеки України*. Київ: Інтертехнологія, 2009. 272 с.

27. Грушевський М. На українські теми. З новорічних думок. *Літературно-науковий вісник*. 1910. Т. XLI. Кн. 1. С. 56.

28. Гуерра Вікторія. Олег Покальчук: «Цінності – це тільки те, за що ти готовий заплатити життям». URL: https://lb.ua/society/2021/08/23/492069_oleg_pokalchuk_tsinnosti-tilki.html.

29. Длігач А. Суперсили і проявлені суспільні цінності українців. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/04/16/7340093/>.

30. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради*, № 38–39, 2017.

31. Закон України «Про повну загальну середню освіту». *Відомості Верховної Ради*, № 31, 2020.

32. Кизенко В. І., Косянчук С. В., Савченко М. П. Гімназійне освітнє середовище: формування предметних компетентностей і цінностей здобувачів освіти. *Priority directions of science and technology development*. Sci-conf.com.ua, Kyiv, Ukraine. 2021. Pp. 709–717. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/723814>.

33. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді: додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641. *Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки України*. 2015. № 8. С. 87–95.

34. *Концепція фундаменталізації змісту освіти у старшій школі в умовах профільного навчання* / [авт. кол.: Г. О. Васьківська, О. В. Барановська, Н. В. Захарчук та ін.]. *Дидактика: теорія і практика* :

зб. наук. праць. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2015. С. 5–23.

35. Костенко Л. Гуманітарна аура нації, або Дефект головного дзеркала. *Психологія і суспільство*. 2015. № 1. С. 6–15. Першодрук: Київ: Видавничий дім «KM Academia», 1999. 31 с.

36. Косянчук С. Інваріантні чинники модернізації освіти: соціальне спрямування педагогічних технологій в умовах профільного навчання. *Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи*. Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. С. 174–178.

37. Косянчук С. Соціономічна сутність дидактичних технологій як основа освітньої стратегії і навчання. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи*. Конін (Польща) – Ужгород – Дрогобич: Посвіт, 2018. С. 187–190.

38. Липа Ю. Призначення України. Друге незмінене видання. Львів: Просвіта, 1992. 272 с.

39. Луцак О. В. Морально-громадянське орієнтування виховної роботи. *Україна, українська мова – світ XXI століття у діалозі культурно-мовних, морально-громадянських цінностей особистості та педагогічних систем*. Київ: Педагогічна думка, 2019. С. 247–255.

40. Ляшев О. Український фасад у Європі: Аспекти мислення та світосприйняття. *Дзеркало тижня*. 2006. 2–8 груд. (№ 46). С. 20.

41. Макалюк Б. «Ви нагадуєте, що свобода – безцінна!». Потужна промова Байдена під час візиту в Київ. URL: <https://vikna.tv/video/ukrayina/vystup-bajdena-u-kyyevi-20-lyutogo-rik-mynuv-a-kyyiv-stoyit/>.

42. Мокан Василь. Військово-патріотичне виховання: курс на відродження. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3243419-vijskovopatriotичne-vihovanna-kurs-na-vidrodzenna.html>.

43. Національні інтереси та цінності: безпековий вимір. URL: <https://matrix-info.com/natsionalni-interesy-ta-tsinnosti-bezpekovyj-vymir/>.

44. «Ніхто вже не сплутає Україну та росію». Як війна в Україні змінила світ – ЗМІ. Британська газета «*Sunday Times*» опублікувала аналітичний огляд під назвою «20 прикладів того, як війна в Україні змінила наш світ». URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/press-review-64016696?xtor>.

45. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepcziya.html>.

46. Печерський Антон. *Історія – зброя, або Чому Україна захищає своє минуле*. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/06/14/istoriya-zbroya-abo-chomu-ukrayina-zahyshhaye-svoje-mynule/>.

47. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності. Закон України. *Урядовий кур'єр*. 07.01.2023. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20/print>.

48. Проскура О. І. Розвиток наукової школи у системі управлінсько-педагогічної діяльності гімназії. *Priority directions of science and technology development*. SPC – Sci-conf.com.ua, Kyiv, Ukraine. 2021. Pp. 859–865.

49. Проскура О. І. Сучасний заклад загальної середньої освіти: до проблеми суб'єкт-суб'єктної дефрагментації. *Modern research in world science*. Lviv, Ukraine. 2022. Pp. 820–826.

50. Савченко М. П. Актуалізація ідей В. О. Сухомлинського про моральне виховання учнів у контексті розвитку морально-громадянських цінностей особистості. *Педагогіка, спрямована у майбутнє*. Харків: «Друкарня Мадрид», 2019. С. 98–107.

51. Савченко М. П. Пантелеймон Куліш – українець-патріот у Європі, європеєць в Україні. *Науково-методичний вісник Ніжинського обласного педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради*. Ніжин: ПП Лисенко, 2020. Вип. № 1(17). 68–73.

52. Савченко М. П., Виклюк С. Г., Масловська Л. Г., Новицька Н. І., Подгорний Г. В. Дистанційне навчання за воєнного стану в Україні: гімназійна практика і перспективи. *Modern research in world science*. SPC «Sci-conf.com.ua». Lviv, Ukraine. 2022. Pp. 827–833.

53. Ушинский К. Д. Избранные педагогические произведения. москва: Просвещение, 1968. 558 с.

54. Яковина І. Страшне прокляття для росіян. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/rozstril-za-slava-ukrajini-yakovina-pro-te-shcho-govoryat-u-rosiji-ostanni-novini-50309075.html>.

55. Bondarenko N. V., Vaskovskaya E. E., Kosianchuk S. V. Dialogization as a resource of language learning in the context of updating traditional teaching methods. *Humanitarian Balkan Research*. 2021. 5, 1(11). Pp. 10–15. (DOI: 10.34671/SCH.HBR.2021.0501.0001). URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724617>.

56. Proskura O. Educational process quality and quality management systems – an urgent problem of modern education. *Academic integrity in public administration and educational institutions*. Kyiv-Tallinn. Scientific Center of Innovative Researches OÜ, Estonia; KROK University, Ukraine. 2020. Pp. 74–76. (DOI:10.36690/APAEI.2020.80).

57. Schmitt M. Identifying National Objectives and Developing Strategy: A Process Oriented Approach. *Strategic Review*. 1997. Vol. XXV. No. 1. Pp. 24–37.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

БОНДАРЕНКО Неллі Володимирівна
КОСЯНЧУК Сергій Володимирович

**Аксіологічний концепт
національно-патріотичного
виховання**

Верстання, дизайн, обкладинка – С. В. Косянчук

Підписано до друку 09.03.2023 р.

Формат 60x84^{1/16}

Гарнітура: Times New Roman. Папір офс. Друк офс.

Ум. друк. арк. 3,02. Обл.-вид. арк. 2,02.

Зам. № 23-020.

Віддруковано в друкарні

ПП «Видавництво «Фенікс»

Св-во суб'єкта видавничої справи ДК № 271 від 07.12.2000 р.

03067, м. Київ, вул Шутова, 13б

www.fenixprint.com.ua